

Мунтян Олександр Олександрович

канд. філол. наук, доцент кафедри філології та перекладу

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

НОМІНАТИВНА ФУНКЦІЯ ЕПІТЕТНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Прикметником називається категорія мовних елементів, серед функцій яких виділяється синтаксичне відношення до іменника, з яким вони будують основу номінальної синтагми (чи групи).

Прикметник актуалізує іменник у мовленнєвій ситуації. Номінативна функція епітетів реалізується через поєднання їх з опорними іменниками, що позначають предмети, для яких характерні відповідні ознаки (властивості).

Мовознавці, розглядаючи спільні ознаки прикметників, наголошують на тому, що іменник надає номінальній групі категоріальний статус і наділяє його конкретним змістом, а прикметники визначають його.

У системі епітетів відображається ідеальність сприйняття світу суб'єктом номінації, відображаються емоції та переживання письменників. Покладені в основу номінації епітети у комплексі з означуваним словом є когнітивно-образною єдністю, семантична структура якої експліцитно виражає об'єкт номінації та суб'єктне ставлення до нього. Епітети зосереджують увагу на візуальних і внутрішніх особистих почуттях письменників.

Епітет-прикладка, більш ніж будь-яка інша форма епітета, визначає стабільну якість предмета, особи чи явища. Така сполука влучно та стисло називає предмет чи явище, додаючи певні конотативні відтінки, напр.: *руками-крильцями* (СДС, с. 36), *чотири ока-зіроньки* (СДС, с. 11), *маленькою змішкою-сміlichкою* (СДС, с. 86).

Варто виділити декілька груп епітетних конструкцій, які досить яскраво ілюструють реалізацію номінативної функції.

Перша проаналізована категорія позиційних епітетів указує на територіальне розташування та просторове-часове означення. Подібні епітети виконують переважно функцію індивідуалізації та портретування. Автори моделюють образ через ознаки зовнішнього опису деталей. Виразні зовнішні риси налаштовують читача на краще сприймання. Такі епітетні конструкції краще конструюють образ в уяві читача, актуалізувавши попередні базові знання. Сучасний український художній дискурс характеризується такими епітетними конструкціями на позначення територіальності та часопростору: *в цім порожнім, великім, безбережнім маєтку* [2, с. 350], *безшелесну й беззоряну хмарну ніч* [2, с. 157], *до білого ранку промордувалась* [1, с. 23].

Також значною групою епітетних конструкцій, які виконують номінативну функцію, є візуальні епітети, що відображають зовнішні предмети чи явища за допомогою досвіду людини, сформованому на чуттєвому сприйнятті світу. Візуальні епітети ще називають одоративні. Основна їхня функція – схарактеризувати предмет візуально, за запахом, дотиком. Візуальні епітети увиразнюють образи, індивідуалізують і конкретизують їх. Вони сприяють нагнітання авторами потрібної атмосфери, психологізують оповідь, напр.: *слова, солоні, солодкі, в'їдливі й приперчені, про те, про се* [2, с. 40], *волохатий страх* [2, с. 126], *солодким жахом* [2, с. 104], *гірким істеричним сміхом* [2, с. 76], *пекучий, жалячий сміх* [2, с. 255].

Чисельними в українській художній літературі є епітетні конструкції на позначення

темпоральності. Це сполуки, що описують динаміку існування всього у часі: *високе літнє небо* [2, с. 141], *до білого ранку промордувалася* [1, с. 23], *різдвяна ніч налилася міцним морозом* [1, с. 40], *посеред білої днини* [3, с. 145]. У контексті часові епітети додають до семантики дистрибута часове значення. Виконуючи різні естетичні функції, вони не тільки допомагають зрозуміти глибину семантики темпоральної реалії чи поняття, зіставлюваного з нею, а й доповнюють конотативним відтінком значення темпоральної лексеми, зокрема абстрактним поняттям.

У художніх означеннях є багато спільного з метафорами, які в свою чергу являють собою латентне порівняння, зближення двох об'єктів, взаємовіддалених в екстралінгвальному світі; метафорична номінація буде кращою, "живішою" та екстраординарнішою за умови більшої віддаленості цієї відстані. Загалом номінативна функція епітетних конструкцій виявляється у присвоєнні назви на основі її переносу з початкового, предметного денотату на новий, непередметний.

У складі дескриптивних номінацій художньо-образні означення інтенсифікують їхню виражально-експресивну базу та є фіксаторами певної ознаки референта дескрипції за рахунок її формулювання за допомогою нестандартної, незвичної лексики, дозволяючи показувати ту чи ту оцінку об'єкта і сприяючи тропеїзації та, як наслідок, – контекстної естетизації.

Епітетні конструкції забезпечують передусім вторинну номінацію, оскільки вони означають та характеризують предмет чи явище. Отже, кожна епітетна конструкція називає той чи той предмет, оскільки епітет (прикметник) детермінує опорний іменник.

Серед складних і багатогранних явищ у лінгвістиці можна виділити вторинну номінацію. Це пояснюється неоднозначністю у тлумаченні самого терміна мовознавцями. По-перше, вторинну номінацію можна розглянути як процес отримання об'єктом додаткової назви: з іншою мотивованістю і з певною спеціальною метою або як трансформацію попередньої назви об'єкта. По-друге, вона розглядається як використання матеріальної оболонки уже наявної одиниці як номінації іншої реалії, супроводжуючись виникненням в її семантичній структурі нового значення.

Спільною рисою цих дефініцій виступає те, що асоціативність людського мислення покладено в основу вторинної номінації. Асоціації за подібністю чи суміжністю між ознаками елементів позамовного ряду, які вже знайшли відображення в лексемній семантичній структурі, і ознаками нового позначуваного, що отримує назву шляхом переосмислення цієї семантики, можуть встановлюватися при творенні вторинного номена. Епітетні конструкції дозволяють нам поглянути на звичний об'єкт нетрадиційно та назвати його.

Список використаних джерел:

1. Дашвар Люко (2014) *На запах м'яса: роман*. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2014. 368 с.: іл.
2. Лис Володимир (2014) *Соло для Соломії: роман*. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2014. 368с.
3. Матіос Марія (2007) *Солодка Даруся*. Львів: ЛА «ПІРАМІДА». 2007. 188 с.